

Zelfreflectie in plaats van verontwaardiging

De theoloog Erik Borgman schreef een tijd geleden: “Ik moet mijn verontwaardiging wantrouwen”.

Zijn verhaal sprak mij aan. Hij kon via goede voorbeelden aangeven dat verontwaardiging nauwelijks iets met zelfreflectie te maken heeft en eerder zelfreflectie in de weg staat. Het is vaak gemakkelijk om samen met vele anderen verontwaardigd te zijn. Toegegeven: de media geven bijna dagelijks voorzeten en soms denk ik wel eens dat ze onze verontwaardiging alleen misbruiken om goede kijkcijfers en hogere reclame-inkomsten binnen te halen.

Een voor de hand liggend en recent voorbeeld betreft de buitensporige salarissen van topmensen in de bankwereld. De collectieve verontwaardiging geeft ons ‘gewone’ mensen het gevoel dat we deugdzaam zijn en tot het verstandige deel van de bevolking behoren maar we gaan voorbij aan het eigenlijke probleem: de hebzucht van ons mensen of anders geformuleerd onze uit de hand gelopen gehechtheid aan bezit en aanzien. Daardoor zijn dingen, die niet normaal zijn, normaal zijn geworden. In die zin zijn de topinkomens, bonussen, lease-auto’s en exclusieve peperdure vakanties en zoveel meer een afspiegeling van de maatschappij waarin we leven. En dat zou schokkend moeten zijn, omdat wij daarvan deel uitmaken, in meer of mindere mate medeverantwoordelijk zijn, of –gelukkig meestal in het klein- hetzelfde doen. We denken nu eenmaal gemakkelijker in rechten dan in plichten.

De verontwaardiging over de Islam is ook zo’n dankbaar voorbeeld en heeft zelfs geleid tot een nieuwe allergie: de religieallergie. De islam is de grote boosdoener en zondebok. En kort door de bocht beweren we vervolgens: alle religies leiden tot geweld, onderdrukking en oorlog. Daar wil je dus niet meer bij horen.

Natuurlijk mag en moet je kritisch zijn naar wat er allemaal misgegaan is en nog steeds misgaat en elke religie kent grote aantallen aanhangers die niet deugden of nog steeds niet deugen.

Maar dat betekent niet dat je wel deugt als je niet bij een religie hoort. Dan zou Nederland een heel deugdzaam land zijn en dat klopt niet helemaal naar mijn waarneming.

Een religie bindt mensen, draagt bij aan gemeenschapsvorming, sociale cohesie, en helpt mensen een antwoord te geven op de grote vragen van het leven. Bij de meeste religies hoort ook dat je dan ook kritisch kijkt naar je eigen doen en laten. Je krijgt aanknopingspunten aangereikt om betere keuzes te maken. Je kunt dat een vorm van mediteren noemen of een manier om bewust te leven. Er is dus ook nog iets anders aan de hand. Religies hebben soms een boodschap die minder welkom is, ze laten mensen in de spiegel kijken. En de spiegel die je wordt voorgehouden laat soms iets minder fraais zien. Dan is het verleidelijk om de spiegel de schuld te geven. Je bent allergisch geworden omdat je ontevreden was met wat je zag. Of anders gezegd is de verontwaardiging wel zo zuiver als die lijkt?

JvdB